

УДК 351.84

В. С. Толуб'як,
д. н. держ. упр., доцент кафедри фінансів,
Тернопільський національний економічний університет

Г. І. Козак,
аспірант кафедри фінансів, Тернопільський національний економічний університет

ЗАЛУЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ДО ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

V. Tolubyak,
d. n. derzh. upr., Associate Professor of Finance, Ternopil National Economic University
G. Kozak,
Postgraduate Department of Finance, Ternopil National Economic University

ATTRACTING MIGRATION CAPITAL TO THE FORMATION OF ASSET PRIVATE PENSION FUNDS

У статті розглянуто та узагальнено основні причини трудової міграції, проаналізовано обсяги і канали переміщення міграційного капіталу в Україну. Акцентовано увагу на проблемах пенсійного забезпечення мігрантів, розкрито переваги недержавного пенсійного забезпечення для даної категорії громадян. Обґрунтовано пропозиції щодо залучення міграційного капіталу до формування активів недержавних пенсійних фондів в Україні, зокрема через механізм випуску індивідуальних пенсійних облігацій для мігрантів. Виокремлено основні етапи процесу емісії та розміщення спеціальних пенсійних облігацій для мігрантів, визначено місце і функції суб'єктів інституційного забезпечення на кожному з них. Розглянуто зарубіжний досвід використання коштів мігрантів як інвестиційного ресурсу. Визначено заходи, що сприятимуть залученню мігрантів до участі в недержавних пенсійних фондах.

In the article was reviewed and summarized the main reasons for migration. The volumes and channels move migration of capital in Ukraine were analyzed. Attention is focused on the problems of pensions of migrants. The benefits of private pension provision for this category of citizens were discovered. Suggestions to attract migration capital formation of private pension funds in Ukraine were justified, in particular through the mechanism of release of individual pension bond for immigrants. Author determined the basic stages of process of emissions and placement of special pension bonds for immigrants. The position and function of subject's institutional support for each of them was defined. International experience of use of the migrants was considered. The measures that will encourage workers to participate in private pension funds were defined.

Ключові слова: мігранти, міграційний капітал, грошові перекази, недержавний пенсійний фонд, пенсійні внески, пенсійні облігації.

Key words: migrants, migration capital, remittances, not state pension fund, pension contributions, pension bonds.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на сформоване законодавче, інституційне та регуляторне середовище рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні все ще залишається низьким. Непопулярність недержавних пенсійних фондів (НПФ) серед українських громадян пояснюється двома основними причинами: 1) низький рівень доходів, а відтак відсутність фінансових можливостей для участі в НПФ;

2) високий рівень патерналізму і надія на державне пенсійне забезпечення. Проте при розгляді мігрантів в якості потенційних учасників НПФ дані перешкоди відсутні, оскільки рівень доходів заробітчанин дозволяє їм сплачувати пенсійні внески, у той час як гарантії дер-

жавного пенсійного забезпечення у них відсутні. Тому питання залучення міграційного капіталу до формування активів недержавних пенсійних фондів в Україні є актуальним і потребує подальшого поглибленого вивчення і обґрунтування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням трудової міграції та залучення міграційного капіталу в різні сфери присвячені праці А. Гайдуцького, О. Малиновської, О. Пуригіна, І. Ткачук та інших. Різні аспекти функціонування недержавних пенсійних фондів досліджували О. Кириленко, Д. Леонов, Е. Лібанова, А. Михайлов, Г. Назарова, С. Науменкова,

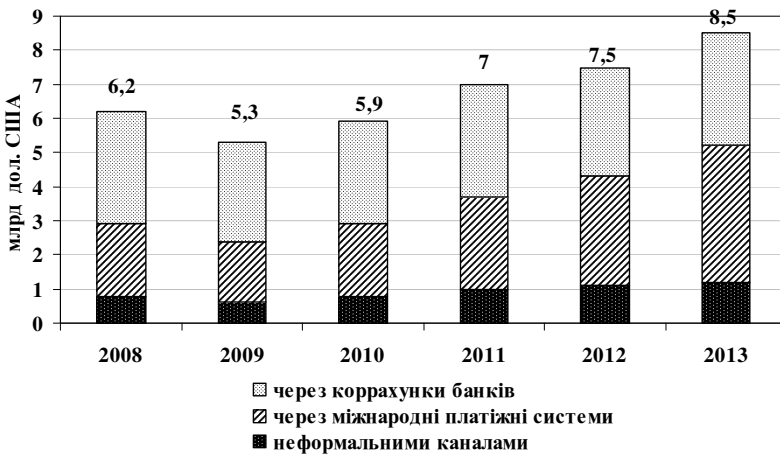


Рис. 1. Обсяги грошових переказів з-за кордону в розрізі каналів надходження

Джерело: [10, с. 2].

Л. Ткаченко, А. Федоренко. Водночас шляхи використання інвестиційного потенціалу мігрантів для активізації недержавного пенсійного забезпечення залишаються поза увагою науковців.

МЕТА СТАТТІ

Обґрунтувати можливості залучення міграційного капіталу як джерела формування активів недержавних пенсійних фондів в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для українців історично характерна трудова міграція. З проголошенням незалежності України процеси міжнародної трудової міграції українців істотно активізувались. Унаслідок розширення Європейського Союзу, який є одним із найбільш привабливих для іммігрантів регіонів світу, Україна перетворилася на його безпосереднього сусіда з досить високим імміграційним потенціалом, сформованим унаслідок низьких доходів населення. Таке сусідство закономірно позначається на напрямках, характері, складі міграційних переміщень громадян країни [8, с. 83].

Міграція населення є складним процесом, що зазнає впливу економічних, соціальних, демографічних, психологічних, політичних, нормативно-правових та інших факторів [15, с. 72]. Сутність міграції полягає у зміні місця проживання особи. Пуригіна О.Г. і Сардак С.Е. визначають міграцію як просторову активність (переміщення) індивіда або груп людей, спрямовану на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язану зі зміною місця проживання [14, с. 23].

Сьогодні у міграційний трудовий обмін залучені майже усі країни світу. Різниця в рівні життя та економічних можливостях у різних країнах — основна рушійна сила трудової міграції. За оцінками ООН та МОП у світі налічується від 120 до 200 млн осіб легальних трудових мігрантів [18, с. 8]. Окремі держави сформувались виключно за рахунок іммігрантів: США, Канада, Австралія та інші країни Латинської Америки.

З перших років незалежності України ведуться гострі дискусії щодо проблем трудової міграції її громадян. Актуальність цієї проблеми зумовлена відсутністю однозначної інформації щодо кількості та регіо-

нальних особливостей міграції українців за кордон. Різні розрахунки, опитування і дослідження свідчать про значну відмінність в оцінках: одні фахівці стверджують, що чисельність українських мігрантів не перевищує 3 млн осіб, а інші — що ця цифра наближається до 10 млн осіб. Визначення реальних масштабів міграції є важливим, адже на цих даних базується оцінювання обсягів міграційного капіталу в Україні.

Аналіз наявних оцінок про розміри міграції, які наводить А. Гайдуцький у книзі "Міграційний капітал в Україні", свідчить, що вони істотно відрізняються між собою. За наведеними ним даними, з посиланнями на відповідні джерела інформації, за кордоном працює до 15 млн українських громадян [4, с. 66]. Через зовнішні і внутрішні обмеження на вільне переміщення робочої сили основна її частина має нелегальний характер, але досить успішний. Мігранти тривалий час працюють за кордоном — в середньому 1—5 років. Певна частина з них вже змінила громадянство, однак продовжує підтримувати стосунки з рідними на батьківщині та здійснювати грошові перекази.

Згідно з рейтингом Світового банку Україна входить в десятку країн — найбільших реципієнтів грошових переказів з-за кордону та є лідером в аналогічному рейтингу серед країн Європи і Центральної Азії [19, с. 5]. За оцінками Відділу народонаселення ООН у 2013 році із 16,5 млн мігрантів, що проживають в регіоні Європи і Центральної Азії, найбільшу частку займають мігранти з України (5,1 млн), Казахстану (3,5 млн) і Туреччини (1,9 млн). Грошові перекази у 2013 р. загальною вартістю в 9,3 млрд дол. склали 4,8% ВВП України [19, с. 15].

Оцінка грошових переказів в Україну з-за кордону Національного банку України є дещо нижчою, ніж зазначені вище. Так, у 2013 році за рахунок грошових переказів заробітчан в Україну надійшло 8,5 млрд дол. (4,7% ВВП), що на 13,3% перевищує показник попереднього року. При цьому динаміка грошових переказів українських заробітчан протягом останніх п'яти років є стабільно зростаючою (рис. 1). А також слід зазначити, що частка міграційного капіталу, який надходить в Україну неформальними каналами, є відносно стабільною і впродовж останніх років залишається на рівні 13—14%.

Обсяги грошових переказів українських заробітчан в Україну значно перевищують обсяги прямих іноземних інвестицій. Так, у 2013 р. в Україну надійшло близько 5 млрд дол. іноземних інвестицій, в той час як коштів переказів трудових мігрантів — на 71% більше [11].

Неофіційна статистика вражає ще більше. Як зазначають окремі науковці, обсяг грошових переказів українських мігрантів перевищує 20 млрд доларів в рік [2, с. 24]. Якщо такі твердження небезпідставні, то середній розмір місячного грошового переказу одного мігранта в середньому дорівнює 330 дол., що цілком імовірно. Саме той факт, що за різними оцінками грошові перекази заробітчан становлять від 4 до 20% ВВП України [16], підтверджує значний економічний потенціал міграційного капіталу.

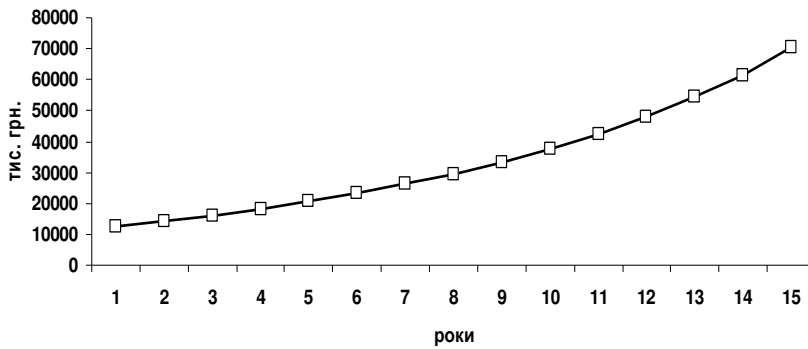


Рис. 2. Динаміка щорічних виплат пенсій на визначений строк з НПФ

Основними країнами призначення українських трудових мігрантів є: Росія (43%), Польща (14%), Італія (13%), Чехія (13%), Іспанія (5%), Угорщина (2%), Португалія (2%) та інші (8%). Впродовж останніх років картина трудової міграції залишається доволі сталою. Гендерний розподіл мігрантів засвідчує, що дві третини з них становлять чоловіки [9, с. 4—5].

Аналіз розподілу мігрантів за регіонами походження свідчить про те, що найбільші масштаби трудової міграції спостерігаються в регіонах, близьких до кордону, що природно, а також у тих, де рівень доходів є низьким: Чернівецька, Львівська, Закарпатська, Волинська, Тернопільська та Івано-Франківська області. Загалом у Західному регіоні України частка громадян, які регулярно їздять на заробітки за кордон, сягає 13,2% від загальної кількості населення [13].

Основними факторами зростання масштабів трудової міграції є: низький рівень оплати праці в Україні порівняно з країнами міграції, економічні диспропорції в розвитку регіонів, високий рівень безробіття та бідності, нестабільна політична ситуація тощо. Таким чином, можна зробити висновок, що в перспективі обсяги трудової міграції не будуть зменшуватись. Українські мігранти і надалі будуть працювати за кордоном і, на наш погляд, не слід стримувати чи обмежувати українську трудову міграцію. Сьогодні більш логічним і необхідним є використання головних здобутків міграції, зокрема, — грошових переказів, які вони регулярно надсилають своїм рідним на батьківщину.

Щодо вікової структури, то середній вік українських мігрантів — 37 років [12]. Молодь від 20 до 34 років становить 41,6 %, особи у віці 35—49 років — 44,5% [13]. Оскільки період перебування за кордоном співпадає з періодом накопичення пенсійних внесків, то після повернення в Україну, вони можуть розраховувати лише на мінімальну пенсію або соціальну допомогу. Основною причиною соціальної незахищеності даної категорії громадян є нелегальне працевлаштування за кордоном. Дані Державної служби статистики свідчать, що чверть мігрантів проживають і працюють у зарубіжних країнах, не маючи на це дозволу [7, с. 18]. За іншими оцінками лише 30—40% від загальної кількості трудових мігрантів мають легальний статус [1].

Вітчизняним законодавством питання пенсійного забезпечення громадян, які працюють за кордоном, врегульовано через механізм добровільної участі в пенсійному страхуванні. Однак бажаючих скористатися такою можливістю небагато — на початок 2011 року в Пенсій-

ному фонді України було зареєстровано 4765 договорів про добровільне пенсійне страхування громадян України, які перебувають за кордоном [7, с. 22]. Причинами такої ситуації є слабка довіра до фінансових інститутів держави — при сплаті доволі значних сум страхових внесків до Пенсійного фонду, громадянин може розраховувати на отримання мінімальної пенсії.

Для того, щоб мати місяць страхового стажу, добровільно застрахованим особам необхідно сплачувати сьогодні не менше 404,38 грн. (мінімальний стра-

ховий внесок на 1.01.2014 р.). Договором про добровільну участь також може бути передбачена одноразова сплата страхових внесків за попередні періоди. Законом України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" [6] визначено, що мінімальний розмір пенсії за віком за наявності 30—35 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Сьогодні за кордоном працюють українські громадяни, які мають 10—15 років напрацьованого страхового стажу в Україні і повернуться на батьківщину у віці 50—55 років. Працюючи за кордоном, вони регулярно висилають гроші своїм сім'ям в Україну, але не охоплені соціальним страхуванням. Для отримання пенсії за віком у мінімальному розмірі, що на 1.01.2014 р. складає 949 грн., їм необхідно сплатити страхові внески приблизно ще за 15 років.

Порівняємо суму пенсійних виплат, яку отримає особа, при умові вкладення зазначених коштів (404,38 грн. щомісячно) впродовж 15 років у НПФ. Для розрахунку рівень доходності визначимо у розмірі 12% річних, що, як свідчить практика, є цілком реальним для вітчизняних НПФ. На кінець періоду накопичення загальна сума пенсійних заощаджень становитиме 180,9 тис. грн. Зважаючи на середню тривалість життя в Україні (74 роки), строк здійснення пенсійних виплат визначимо у 15 років. Отримані результати демонструє рисунок 2.

Отже, річні обсяги пенсій зростатимуть у міру наближення періоду виплат до завершення (з 12750,1 до 70347,37 грн.), що дозволить компенсувати інфляційне знецінення пенсійних накопичень. При цьому розмір щомісячної пенсії збільшиться з 1005 грн. до 6316 грн.

Таким чином, послуги НПФ є достатньо привабливими для мігрантів. Перевагами недержавного пенсійного забезпечення для даної категорії громадян є:

- можливість отримання пенсії після повернення в Україну;
- відсутність вимог до мінімального страхового стажу, а також до джерел сплати пенсійних внесків;
- гнучкі умови сплати пенсійних внесків: період накопичення внесків та періодичність їх сплати (щомісячно, щокварталу, раз на півроку, раз на рік, одноразовий внесок) вкладник вибирає самостійно;
- можливість самостійного встановлення пенсійного віку, а також вибору виду пенсії.

Однак використання інвестиційного потенціалу мігрантів з метою їх недержавного пенсійного забезпечення вимагає адаптації існуючого механізму обслуго-

вування учасників до особливостей даної цільової групи. Нами пропонуються доповнення до законодавства, які полягають у запровадженні сплати одноразового пенсійного внеску, зокрема шляхом використання такого фінансового інструменту, як облігації.

Пропонуються два варіанти залучення мігрантів до участі у НПФ:

1) традиційний — вкладником може бути як сам мігрант, так і будь-хто з родичів, які сплачуватимуть внески до НПФ на його користь у звичайному порядку. При цьому НПФ потрібно розробити пенсійні схеми, які передбачатимуть можливість одноразової сплати внесків, тобто незалежно від того, коли особа захоче стати учасником фонду, у неї повинна зберігатися така можливість. Аналогічні пенсійні схеми зі сплатою одноразових внесків у нефіксованих сумах без встановленої періодичності для вкладників — юридичних осіб вже використовуються у практиці роботи вітчизняних НПФ (наприклад, НПФ "Соціальний стандарт");

2) спеціальний — як варіант участі в НПФ повинна бути розроблена спеціальна пенсійна схема, що передбачатиме можливість обміну цінних паперів учасника на зобов'язання фонду виплачувати пенсію протягом визначеного періоду. Тобто фактично учасник сплачуватиме всі пенсійні внески одноразово у формі пенсійного активу. Враховуючи поточну вартість цінного паперу, а також його майбутній інвестиційний дохід, НПФ визначатиме прогнозу суму пенсійних виплат для конкретного учасника.

Незважаючи на те, що в даному випадку період накопичення фактично буде відсутній, НПФ не знає жодних витрат, а учасники, навпаки, отримують переваги: 1) ризик знецінення та проїдання пенсійних заощаджень (на адміністративні витрати), притаманний етапу накопичення внесків, відсутній; 2) особа зможе отримувати додатковий дохід від фінансових активів до моменту їх передачі НПФ.

Детальніше зосередимось на останньому варіанті. Враховуючи низький рівень фінансової обізнаності, а також активності громадян на фінансовому ринку, вважаємо за доцільне апробацію запропонованого підходу на державних цінних паперах — індивідуальних пенсійних облігаціях. Випуск аналогічних облігацій передбачається для інвестування активів обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Дані фінансові інструменти найбільш придатні для залучення міграційного капіталу у сферу НПЗ, оскільки характеризуються високим рівнем надійності для інвесторів та відповідають існуючим інвестиційним обмеженням для НПФ. Окрім того участь держави в ролі емітента цінних паперів надає певні гарантії учасникам.

Основні характеристики індивідуальних пенсійних облігацій повинні включати:

- 1) закрите розміщення серед мігрантів;
- 2) змінна ставка щорічного купону, яка переглядається з урахуванням фактичного показника інфляції;

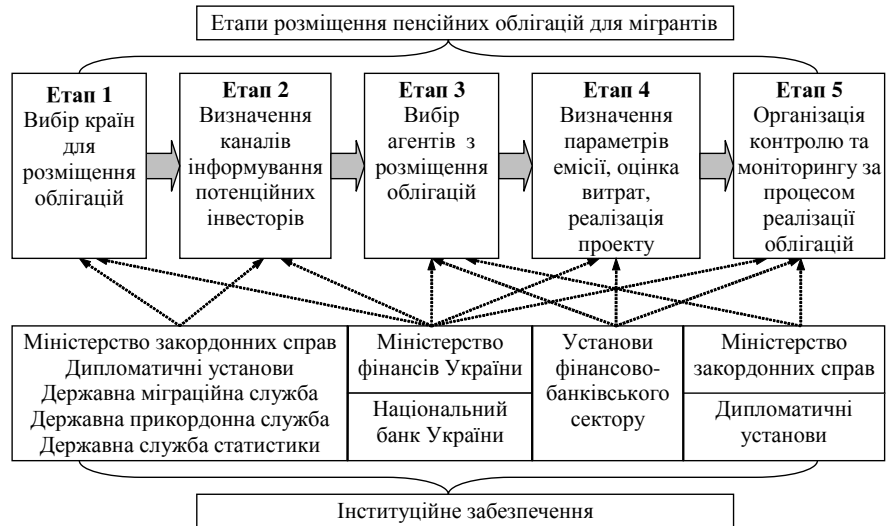


Рис. 3. Процес розміщення спеціальних пенсійних облігацій

Складено авторами на основі [3, с. 292].

- 3) строк обігу — не менше 5 років;
- 4) можливість конвертації пенсійних облігацій в аналогічні цінні папери нових випусків;
- 5) можливість дострокового пред'явлення до викупу, а також своєчасного погашення емітентом у випадку небажання особи брати участь у НПФ;
- 6) визначений порядок передачі права власності на облігації від власника до НПФ;
- 7) валюта придбання — дол. США, євро;
- 8) номінальна вартість облігації — 300, 500 або 1000 дол./євро.

Успішна реалізація пенсійних облігацій в країнах проживання мігрантів вимагає вирішення наступних завдань: вивчення основних регіонів зосередження мігрантів та їх соціально-економічних характеристик (сфера зайнятості, рівень доходів, заощаджень, переказів); забезпечення їх належного інформування різними способами (посольства, консульства, медіа-ресурси, фінансові посередники); визначення категорій агентів з розміщення облігацій та підписання відповідних угод (банки, системи переказів, дипломатичні місії); аналіз законодавства країн розміщення облігацій, оцінка загальних витрат на реалізацію проекту (рис. 3).

Як видно з рисунка 3, кожен з етапів передбачає залучення до процесу конкретних установ, функції яких розподіляються таким чином: 1) інформаційне забезпечення (Державна служба статистики, Державна прикордонна служба, Міністерство закордонних справ, Державна міграційна служба); 2) організація випуску і розміщення облігацій (Міністерство фінансів України, Національний банк України); 3) реалізація пенсійних облігацій мігрантам (установи фінансово-банківського сектору).

Механізм оперативного залучення коштів (переважно на економічні цілі) шляхом випуску спеціальних державних облігацій та їх розміщення серед мігрантів і діаспори вже успішно апробований зарубіжною практикою. У результаті застосування даного механізму у більш як 20 країнах світу в сумі вдалося залучити понад 50 млрд дол. США, серед них: Ізраїль, Індія, Бангладеш, Китай, Ефіопія, Ліван, Пакистан, Непал, Марокко, Ямайка,

Зімбабве, Кенія та інші. Цілі випуску державних облігацій були різними: фінансування інфраструктурних проєктів, врегулювання платіжного балансу, фінансування державного боргу, реалізація національних програм будівництва соціальної інфраструктури тощо [3, с. 270].

У нашому випадку мова йтиме про випуск спеціальних пенсійних облігацій як своєрідної гарантії пенсійного забезпечення мігрантів у майбутньому на батьківщині.

На початковому етапі доцільним було б розповсюдження пенсійних облігацій у країнах, де кількість українських мігрантів є найбільшою. Варіанти продажу облігацій можуть бути різними: консульства, міжнародні банківські холдинги, відділення українських банків за кордоном, спеціалізовані компанії тощо. Для розміщення державних облігацій ці установи були задіяні у Непалі, Філіппінах, Індії, Ізраїлі.

Створення ефективного і дієвого механізму випуску і розміщення пенсійних облігацій для українських мігрантів має потрійне значення:

1) з точки зору мігрантів, пенсійні облігації дають їм можливість завчасно потурбуватись про власне пенсійне забезпечення на вигідних умовах;

2) для держави, залучені від мігрантів кошти, — це стабільне джерело інвестиційних ресурсів для економіки країни, а також запорука зростання рівня соціальної захищеності даної категорії громадян;

3) зі сторони НПФ залучення потенційних учасників створює додаткові можливості для нарощення пенсійних активів.

Важливу роль у цьому процесі відіграє рівень обізнаності мігрантів про можливості та переваги участі в НПФ. Основними осередками поширення інформації мають бути: візові центри, консульства, міграційні організації, засоби масової інформації, мережа Інтернет. Ключову роль в інформаційному забезпеченні громадян щодо участі у НПФ мають відіграти державні та місцеві органи влади, особливо в регіонах, де спостерігаються інтенсивні трудові міграції за кордон, а також самі НПФ, кількість яких у цих регіонах є дуже низькою — всього 4 фонди з 81.

Для стимулювання процесу інвестування коштів мігрантів у пенсійні облігації необхідно вжити наступних заходів: 1) підвищення фінансової грамотності мігрантів та членів їхніх сімей; 2) забезпечення обізнаності з можливостями та перевагами НПФ; 3) випуск та розміщення спеціальних фінансових інструментів для мігрантів; 4) забезпечення дешевих способів здійснення грошових переказів.

Місцеві органи влади повинні проводити регулярні дослідження основних особливостей, мислення і поведінки мігрантів та одержувачів грошових переказів в напрямку інвестиційної діяльності. В результаті проведення таких досліджень в інших країнах (Молдова, Австрія) бачення мігрантів як соціально вразливої групи вдалось змінити на сприйняття їх як успішних підприємливих людей. На основі проведених опитувань мігрантів було розроблено і запропоновано до впровадження такі фінансові інструменти як мікрокредитування, пенсійні схеми заощадження та схеми заощадження на освіту дітей тощо [17, с. 37]. Аналогічний підхід було б доцільно використати і в Україні.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що зважаючи на вірогідність продовження трудової міграції з України до країн Європи (принаймні у середньостроковій перспективі), проблеми соціального забезпечення мігрантів та пошуку шляхів для залучення міграційного капіталу у вітчизняну економіку потребують нагального вирішення. Одним із варіантів їх розв'язання може стати опосередкована участь мігрантів у недержавному пенсійному забезпеченні через придбання індивідуальних пенсійних облігацій, випущених державою.

Однак впровадження механізму індивідуальних пенсійних облігацій вимагає усвідомлення їх важливості не тільки органами державної влади та суб'єктами приватної пенсійної системи, але й самими мігрантами, чому повинно сприяти їх законодавче врегулювання, наукове обґрунтування, популяризація, комплексний аналіз.

Залучення мігрантів до недержавного пенсійного забезпечення сприятиме зворотності міграцій, зростання соціальної захищеності українських заробітчан після повернення з-за кордону, забезпечення інвестування зароблених мігрантами коштів в економіку України.

Розробка механізмів випуску та обігу пенсійних облігацій, пошук ефективних шляхів їх розміщення в країнах еміграції українських громадян, розширення варіантів участі мігрантів у НПФ та актуалізація в даному аспекті нормативно-правового регулювання НПФ можуть бути перспективними напрямками подальших наукових досліджень з даної проблематики.

Література:

1. Войтюк О. Трудова міграція українців за кордон і роль міграційного капіталу / О. Войтюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrslovo.org.ua/ukrayina/suspilstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu>
2. Гайдуцький А. Евробатраки / А. Гайдуцький // Бизнес. — 2007. — № 16. — С. 23—27.
3. Гайдуцький А.П. Банки и миграционный капитал / А.П. Гайдуцький. — К.: ООО "Информационные системы", 2013. — 460 с.
4. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал в Україні / А.П. Гайдуцький. — К.: ТОВ "Інфосистем", 2009. — 244 с.
5. Гамрицак І. Мізки на експорт [Електронний ресурс] / І. Гамрицак // Львівська газета. — 2012. — 31 грудня. — Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2012/12/31/7314>
6. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
7. Малиновська О.А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О.А. Малиновська. — К.: НІСД, 2011. — 40 с.
8. Малиновська О.А. Західний вектор міграцій населення України та перспективи європейської інтеграції держави // Міжнародна міграція та розвиток України

в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. — К.: ПЦ "Фоліант", 2008. — С. 82—97.

9. Міграція в Україні: цифри і факти [Електронний ресурс] / Міжнародна організація з міграції. — 2013. — Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/UKR%20FF_F.pdf

10. Огляд приватних грошових переказів в Україні [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73841>

11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

12. Парламентські слухання 3 липня 2013 року: "Українська трудова міграція: стан, проблеми та шляхи їх вирішення" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl0307113.htm

13. Про життя трудових мігрантів за кордоном [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.newbiznet.com.ua/index.php/ru/articles/80-market/311-2011-10-10-14-35-37>

14. Пуригіна О.Г. Міжнародна міграція: навч. пос. / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак. — К.: Видав. центр "Академія", 2007. — 312 с.

15. Романюк М.Д. Криза міграції населення України: причини, наслідки, шляхи подолання // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. — К.: ПЦ "Фоліант", 2008. — С. 72—81.

16. Ромащенко Т.І. Економічний потенціал міграційного капіталу [Електронний ресурс] / Т.І. Ромащенко // Ефективна економіка. — 2014. — № 1. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2707>

17. Ткачук І.Г., Вусятицька М.П. Залучення міграційного капіталу в інвестиційну діяльність в Україні / І.Г. Ткачук, М.П. Вусятицька // Проблеми економіки. — 2013. — № 3. — С. 34—39.

18. Трудові мігранти зможуть подбати про майбутню пенсію: Коментар Мінпраці України // Соціальний захист. — 2009. — № 3. — С. 12.

19. Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook (2013—2016) / The World Bank // Migration and Development Brief. — 2013. — № 21. — 29 p.

References:

1. Voytyuk, O. "Ukrainian Labour migration abroad and the role of migration capital" Ukrainian word, [Online], available at: <http://numweb.ru/ukrayina/suspilstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu/druk.html>

2. Haydutskyu, A.P. (2007), "Euro laborers", Business, vol. 16, pp. 23—27.

3. Haydutskyu, A.P. (2013), Banky i mihratsijnyj kapital, [Banks and capital migration], "For Information Systems", Kyiv, Ukraine.

4. Haydutskyu, A.P. (2009), Mihratsijnyj kapital v Ukraini [Migration capital in Ukraine], LLC "Infosystem", Kyiv, Ukraine.

5. Hamryschak, I. (2012), "Brains for export", L'viv's'ka hazeta, [Online], available at: <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2012/12/31/7314> (Accessed 31 Decem 2012).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On Mandatory State Pension Insurance", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

7. Malinowska, O.A. (2011), Trudova mihratsiia: sotsial'ni naslidky ta shliakhy reahuvannia [Labour migration: the social consequences and ways to respond], NISD, Kyiv, Ukraine.

8. Malinowska, O.A. (2007), "Wind vector migration Ukraine and prospects of European integration of the country", Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovi konferentsii Kyiv [International migration and development of Ukraine in context of European integration], Mizhnarodnoi Naukovi Konferentsii [International Scientific Conference], Kyiv, Ukraine, 16 October 2007, pp. 82—97.

9. "Migration in Ukraine: Facts and Figures", International Organization for Migration, [Online], vol. second edition 2013, available at: iom.org.ua/ua/pdf/UKR%20FF_F.pdf (Accessed 24 May 2014).

10. "Overview of private remittances in Ukraine", National Bank of Ukraine, [Online], vol. 2013 available at: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73841 (Accessed 24 May 2014).

11. Official site of the State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 24 May 2014).

12. "Ukrainian labor migration: state, problems and solutions", About hearings on July 3, 2013, [Online], available at: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246490450&cat_id=244828973 (Accessed 24 May 2014).

13. "The life of migrant workers abroad", Business Support Center — NewBiznet, [Online], available at: <http://www.newbiznet.com.ua/index.php/ru/articles/80-market/311-2011-10-10-14-35-37> (Accessed 24 May 2014).

14. Puryhina, O. H. and Sadrak, S.E. (2007), Mizhnarodna mihratsiia [International migration], Publishing house "Academy", Kyiv, Ukraine.

15. Romaniuk, M.D. (2007), "Ukraine crisis of migration: causes, consequences, ways of overcoming", Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovi konferentsii Kyiv [International migration and development of Ukraine in context of European integration], Mizhnarodnoi Naukovi Konferentsii [International Scientific Conference], Kyiv, Ukraine, 16 October 2007, pp. 72—81.

16. Romashchenko, T.I. (2013), "Economic potential of migration capital", Efektyvna ekonomika, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2707>

17. Tkachuk, I.H. and Vusyatytska, M.P. (2013), "Involvement of migration of capital investment in Ukraine", Problemy ekonomiky, vol. 3, pp. 34—39.

18. (2009), "Labor migrants can take care of future pension: Comment MLSP Ukraine", Sotsial'nyj zakhyst vol. 3, pp. 12.

19. (2013), "Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook", Migration and Development Brief, vol. 21, pp. 29.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2014 р.